

Γενικές Οδηγίες προς τον εκπαιδευτικό

Τα δύο τεύχη Ιστορίας-Γεωγραφίας αποτελούν δειγματικές διδακτικές ενότητες οι οποίες μπορούν να μυήσουν αποτελεσματικά τους μαθητές ηλικίας 10 περίπου ετών στην ιστορική γνώση, συνδέοντάς την με τη γεωγραφική μέσα σε ένα ευρύτερο πολιτισμικό πλαίσιο. Ουσιαστικά οι ενότητες παρουσιάζονται μέσα από ένα φανταστικό ταξίδι παιδιών τα οποία αποτελούν μια παρέα. Ο εκπαιδευτικός χρησιμοποιώντας αυτό το φανταστικό ταξίδι μπορεί να μυήσει τους μαθητές στον γνωστικό, τον συμμετοχικό, τον συναισθηματικό και τον ψυχοκινητικό τομέα. Τα παιδιά κατανοούν πρόσωπα και πράγματα μέσα από μια παιδαγωγική διαδικασία: διερευνούν και μαθαίνουν ταξιδεύοντας.

Οι «περίπατοι στη φύση», το «ταξίδι στην Ιστορία», η «συντροφιά με τους κατοίκους», παρουσιάζονται με τρόπο φυσικό και αβίαστο, με κατάλληλο οπτικό υλικό, σύντομους διαλόγους, βασικές πληροφορίες και ερωτήσεις ή δραστηριότητες που παραπέμπουν σε προσωπικά βιώματα και εμπειρίες διαφορετικών ανθρώπων, σε διαφορετικές εποχές.

Οι βασικές αρχές που διέπουν την ομαδοσυνεργατική μάθηση και διδασκαλία και η αξιοποίηση των προτεινόμενων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων κρίνονται σημαντικές για την αποτελεσματική διδασκαλία των ενότητων αυτών. Έτσι, εκπαιδευτικός και μαθητές είναι σε θέση να διερευνήσουν μόνοι τους ζητήματα ιστορίας και γεωγραφίας στο πλαίσιο ενός ευρύτερου πολιτιστικού συγκείμενου και μάλιστα, με καινοτόμες μαθησιακές διαδικασίες και δραστηριότητες. Λαμβάνοντας υπόψη το μεγάλο εύρος των ιστορικών και γεωγραφικών πληροφοριών και γνώσεων που είναι διαθέσιμες, παρέχονται οι βασικές πληροφορίες και τα κίνητρα ώστε ο μαθητής να προχωρήσει σε μια προσωπική κατανόηση και «κατασκευή» της γνώσης.

Ο σύγχρονος διδακτικός λόγος, εξάλλου, δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε εκείνες τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες που βοηθούν το μαθητή να γίνει ο ίδιος «εξερευνητής και δημιουργός» της

γνώσης μέσω της ατομικής ή συλλογικής ερευνητικής διαδικασίας. Έτσι, ο εκπαιδευτικός βοηθά το μαθητή να έχει ενεργητική συμμετοχή στη μάθηση, να βασίζεται σε προηγούμενες γνώσεις και πληροφορίες, να μπορεί ο ίδιος ο μαθητής να «δει τον εαυτό» του μέσα από αυτά που μαθαίνει· να κατανοήσει τη διαφορετικότητα των ανθρώπων και των εποχών, αλλά και τη σημασία αυτής της διαφορετικότητας για την ιστορία και τους διάφορους τόπους, καθώς και την ανάγκη αρμονικής συμβίωσης και συνύπαρξης των ανθρώπων σε διαφορετικές ιστορικές στιγμές και σε διαφορετικούς τόπους. Έμφαση δίνεται στη δυναμική αλληλεπίδραση της ιστορίας με τα υπόλοιπα γνωστικά πεδία και στην άμεση σύνδεση της ιστορικής γνώσης με την καθημερινή ζωή και τα προβλήματα των μαθητών.

Ο εκπαιδευτικός προσανατολίζεται σε διδακτικές προσεγγίσεις που δεν αφηγούνται αλλά εξηγούν, διερευνούν και έχουν προοπτικές, επικεντρώνεται σε πολιτιστικά δρώμενα και στην καθημερινή ζωή, φέρνει τους μαθητές σε επαφή με διαφορετικούς πολιτισμούς και διαφορετικές εθνικές και άλλες ομάδες.

Βασική επιδίωξη του υλικού είναι η κατανόηση στοιχείων ιστορίας και γεωγραφίας μέσα σε μια ευρύτερη πολιτιστική διάσταση, η καλλιέργεια των νοητικών δεξιοτήτων των μαθητών στα πλαίσια του μαθήματος της Ιστορίας και Γεωγραφίας, η καλλιέργεια διαπροσωπικών δεξιοτήτων συνεργασίας, η διαμόρφωση θετικής στάσης απέναντι στους «άλλους» μαθητές, οι οποίοι πιθανόν αντιπροσωπεύουν ένα διαφορετικό πολιτισμικό κεφάλαιο, και η δημιουργία ενός θετικού κλίματος στη σχολική τάξη.

Η επιλογή του μοντέλου ομαδοσυνεργατικής μάθησης αναμένεται να συμβάλει θετικά στη μείωση προκαταλήψεων προς άλλες εθνικές, φυλετικές, πολιτισμικές ή κοινωνικοοικονομικές ομάδες.

Η αποτελεσματική διδασκαλία δεν μπορεί, βέβαια, να διασφαλιστεί μόνο με τη σωστή καθοδήγηση του εκπαιδευτικού. Απαιτείται συστηματική οργάνωση από μέρους του, καλή προετοιμασία, αλλά και ευελιξία για την αντιμετώπιση των ιδιαίτερων συνθηκών που επικρατούν σε κάθε τάξη.

Ο εκπαιδευτικός φροντίζει:

- να παρουσιάσει με απλό και κατανοητό τρόπο τις ενότητες,
- να κινήσει το ενδιαφέρον των μαθητών με την κατάλληλη αφόρμηση (το φανταστικό ταξίδι),
- να ενσωματώσει τις νέες γνώσεις σε προηγούμενες,
- να αξιοποιήσει αποτελεσματικά το διδακτικό χρόνο,
- να χρησιμοποιήσει παραδείγματα από την καθημερινή ζωή και τα προσωπικά ενδιαφέροντα, εμπειρίες και βιώματα των μαθητών,
- να χρησιμοποιήσει κατάλληλο εποπτικό υλικό (video projector, διαφάνειες, slides, αποκόμματα εφημερίδων, φωτογραφίες, Internet, κατασκευές κλπ.),
- να προκαλεί το διάλογο για τα θέματα που συζητώνται,
- να χρησιμοποιεί τις ιστορικές πηγές και τα τεκμήρια,
- να ελέγχει την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας του, αξιολογώντας τις δραστηριότητες που αναθέτει.

Η ύλη οργανώνεται μέσα από τη διδασκαλία μιας διευρυμένης τοπικής ιστορίας, της ιστορίας των γεωγραφικών διαμερισμάτων της Ελλάδος. Βασική μεθοδολογική αρχή δόμησης του διδακτικού υλικού αποτελεί το φανταστικό ταξίδι με τα παιδιά που επιθυμούν να ανακαλύψουν τον κόσμο, αναζητούν νέα πράγματα, ανθρώπους, ήθη και έθιμα, μέρη. Το ταξίδι των παιδιών εμπλουτίζεται με σταθμούς ξεκούρασης, ψυχαγωγίας ή ιστορικής έρευνας. Επισκέπτονται αρχαιολογικούς χώρους, αλλά και γραφικά χωριουδάκια, παραλίες, δάση, λίμνες, ποτάμια, βουνά και προσπαθούν να αναλύσουν και να ερμηνεύσουν ιστορικές πηγές και τεκμήρια και τις εμπειρίες του ταξιδιού στο χρόνο και στο χώρο, στο παρελθόν και στο παρόν. Η «συνάντηση» και η αλληλεπίδραση πολιτισμών, η δημιουργία πλούσιου οπτικού περιβάλλοντος, το

οποίο με τη σειρά του ευνοεί τα παιδιά με γλωσσικά και μορφωτικά ελλείμματα, η επαφή με αντιπροσωπευτικά γεωγραφικά, κοινωνικά, πολιτιστικά παραδείγματα από τα διαμερίσματα της Ελλάδας από την αρχαιότητα έως σήμερα, κάνουν τους μαθητές να διερευνήσουν τους παράγοντες που επηρεάζουν την οικονομία μιας περιοχής, τη σημασία του να γνωρίζουμε τη μορφολογία του εδάφους και το κλίμα μιας χώρας ή μιας περιοχής. Τους βοηθούν, επίσης, να κατανοήσουν τη σημασία της αρχαιολογικής-ιστορικής έρευνας στην πορεία ενός τόπου, να συσχετίσουν και να συγκρίνουν τις πληροφορίες που τους παρέχονται με τις πιθανές προσωπικές τους εμπειρίες.

Βασικός στόχος του συγκεκριμένου υλικού είναι να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με αντιπροσωπευτικά ιστορικά, γεωγραφικά, κοινωνικά και πολιτιστικά παραδείγματα από την περιοχή της Κρήτης, των Κυκλάδων, της Πελοποννήσου και της Θράκης, από την αρχαιότητα έως σήμερα. Οι ενότητες είναι δειγματικές· ο εκπαιδευτικός μπορεί να λειτουργήσει με τον ίδιο τρόπο και για άλλα γεωγραφικά διαμερίσματα.

Στόχοι της Διδασκαλίας: Οι μαθητές

1. να γνωρίσουν γεωγραφικά τις προαναφερόμενες περιοχές, τους νομούς και τις κυριότερες πόλεις·
2. να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στην πλούσια βιοποικιλότητα που παρατηρείται·
3. να προβληματιστούν σχετικά με τη σπουδαιότητα που είχε η γεωγραφική θέση των περιοχών αυτών στην αρχαιότητα, αλλά και σήμερα·
4. να γνωρίσουν επιλεγμένα στοιχεία ιστορίας και πολιτισμού σε διάφορες εποχές στο πέρασμα των αιώνων·
5. να κατανοήσουν ότι μέσα από την πολιτισμική επαφή των λαών που κατοίκησαν στις διάφορες περιοχές προέκυψε μια

- συμβίωση που είχε θετικό χαρακτήρα, ακόμη και αν οι λαοί αυτοί εμφάνιζαν διαφορετικά χαρακτηριστικά·
6. να έρθουν σε επαφή με την πολιτιστική παράδοση, την εκπαίδευση, την επιστήμη·
 7. να κατανοήσουν τη σημασία της μουσικής και του τραγουδιού στη ζωή των ανθρώπων·
 8. να γνωρίσουν τα παιδιά των περιοχών αυτών τον τρόπο που ζουν, που διασκεδάζουν, που τρώνε, τα ήθη και έθιμά τους, την ιστορία τους, το φυσικό περιβάλλον τους· να συσχετίσουν γενικότερα και να συγκρίνουν δικές τους εμπειρίες με εκείνες των κατοίκων που συναντούν.

Η οργάνωση της διδασκαλίας ακολούθησε τις ενότητες που σχετίζονται με τη Φύση (Περίπατος / Βόλτα στη Φύση), με την Ιστορία (Ταξίδι στην Ιστορία), με τους κατοίκους (Συντροφιά με τους κατοίκους). Οι ενότητες που αφορούν τη φύση σχετίζονται με τη γνωριμία των μαθητών με τις διάφορες γεωγραφικές περιοχές, το φυσικό περιβάλλον, την πανίδα και τη χλωρίδα, κ.λπ. Η προτεινόμενη εικονογράφηση και χρήση πηγών κάνουν τη διαδρομή και το ταξίδι των παιδιών μια ευχάριστη εκδρομή.

Οι ενότητες που σχετίζονται με την Ιστορία αφορούν τη γνωριμία με τις διάφορες ιστορικές εποχές και συνδέονται με αρχαιολογικές μαρτυρίες, ιστορικά ντοκουμέντα, αλλά και τη μυθολογία. Αυτές που αναφέρονται στους κατοίκους επικεντρώνονται σε στοιχεία πολιτισμού (τέχνη, παράδοση, ήθη και έθιμα). Οι ενότητες ολοκληρώνονται με ένα αποχαιρετιστήριο γεύμα που εκφράζει συναισθήματα ενθουσιασμού, φιλίας, ικανοποίησης στο τέλος του ταξιδιού.

Οι ενότητες συνοδεύονται από ερωτήσεις και δραστηριότητες που είναι ευχάριστες στους μαθητές και υλοποιούν τους προαναφερθέντες σκοπούς και στόχους του διδακτικού υλικού. Το υλικό ολοκληρώνεται με ένα ενδεικτικό

λεξιλόγιο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί εποικοδομητικά από τον εκπαιδευτικό στο τέλος του κάθε μαθήματος.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Bezrogov V., Kosheleva Olga (2000), *Η αυτοβιογραφική αφήγηση και ο ρόλος της στη μελέτη της ιστορίας της εκπαίδευσης*, Θαλλώ.
- Braudel F. (1969), *Ecrits sur l'histoire*, Flammarion, Paris.
- Hourdakis A. (1998), «'MADE IN...' or teaching history in a global age», στα: *Πρακτικά της WAER*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 491-518.
- Le Goff J., Nora P. (1981), *Το έργο της ιστορίας*, τ. 1, εκδ. Ράππα, Αθήνα.
- Moniot H. (1993), *Didactique de l'Histoire*, Nathan, Paris.
- Αχλης Ν. (1985), «Η διδασκαλία της Ιστορίας στο Λύκειο», *Νέα Παιδεία* 34, 147-156.
- Βαϊνά Μ. (1997), *Θεωρητικό πλαίσιο διδακτικής της τοπικής ιστορίας για τον εικοστό πρώτο αιώνα*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα.
- Βώρος Φ. Κ. (1993), *Η διδασκαλία της ιστορίας με αξιοποίηση της εικόνας*, Αθήνα.
- Ματσαγγούρας Η. (2001), *Στρατηγικές Διδασκαλίας. Η κριτική σκέψη στη διδακτική πράξη*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα.
- Δαμανάκης Μ. (1997), *Η εκπαίδευση των παλιννοστώντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα.
- Κανάκης Ι. (1987), *Η οργάνωση της διδασκαλίας – μάθησης με ομάδες εργασίας – Θεωρητική θεμελίωση και πρακτική εφαρμογή*, εκδ. ιδίου, Αθήνα.
- Κασσωτάκης Μ., Φλουρής Γ. (2004), *Μάθηση και διδασκαλία*, Αθήνα, υπό έκδοση.
- Κόκκινος Γ. (1998), *Από την ιστορία στις ιστορίες. Προσεγγίσεις στην ιστορία της ιστοριογραφίας, την επιστημολογία και τη*

- διδασκική της ιστορίας*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Λεοντσίνης Γ. (1996), *Διδασκική της Ιστορίας. Γενική – τοπική ιστορία και περιβαλλοντική εκπαίδευση*, Αθήνα.
- Μαργαρίτης Γ. (1988), «Διδασκαλία της ιστορίας-διδασκαλία της γεωγραφίας: τύχες κοινές;» στο: *Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, Η διδασκαλία της ιστορίας στη μέση εκπαίδευση*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα.
- Ματσαγγούρας Η. (2002), *Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας. Στρατηγικές διδασκαλίας: Η κριτική σκέψη στη διδασκική πράξη*, τ. 2, εκδ. Gutenberg, Αθήνα.
- Φλουρής Γ. (1996), «Αρχιτεκτονική της νόησης και της διδασκαλίας. Προς ένα διδασκικό σύστημα», στο: Ματσαγγούρας Η. (επιμ.), *Η εξέλιξη της διδασκικής*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 231-273.
- Χουρδάκης Α. (2001), «Θεωρητικές και διδασκικές προσεγγίσεις στην Ιστορία και τον Πολιτισμό: Προλεγόμενα στη σύνταξη ενός Αναλυτικού Προγράμματος για τα ελληνόπουλα του εξωτερικού», στο: *Προλεγόμενα Αναλυτικού Προγράμματος για την Ελληνόγλωσση Εκπαίδευση στη Διασπορά*, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ. Ρέθυμνο, 155-210.
- Χουρδάκης Α. (2004), «Προς μια ιστορία του Τρίτου Χώρου: Ζητήματα Διδασκικής-Διδασκαλίας της Ιστορίας και του Πολιτισμού της Ελληνικής Διασποράς», στα Πρακτικά του Συνεδρίου *Ιστορία της Νεοελληνικής Διασποράς, Έρευνα και Διδασκαλία*, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Παν/μιο Κρήτης.